

УДК 339'562'564

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

М. Вдовин

Львівський національний університет імені Івана Франка

Проведено аналіз показників розвитку міжнародної торгівлі, обґрунтовано необхідність стимулювання експорту, наголошено на особливостях експорту та імпорту послуг, а також на важливості створення системи контролю за експортом та систем страхування, стимулювання та фінансування експорту.

Ключові слова: міжнародна торгівля, показники розвитку міжнародної торгівлі, експорт, імпорт.

Як відомо з історії міжнародних економічних відносин, жодна країна чи нація не могла б існувати без торгівлі, без обміну товарами та послугами. Ще в глибоку давнину існувала торгівля між певними громадами, племенами, територіями, регіонами тощо. Об'єктами обміну були надлишки певних товарів та знаряддя праці. На сучасному етапі у світі налічується понад 200 країн, які пов'язані між собою міжнародними зв'язками, виразником яких є міжнародні торгівельні зв'язки. Взагалі, міжнародна пов'язує товаровиробників та споживачів різних країн світу. На сьогоднішній день частка міжнародної торгівлі у міжнародних економічних відносинах становить понад 80%.

Варто зазначити, що основними показниками міжнародної торгівлі є експорт та імпорт. Показник „експорт” можна охарактеризувати як результат вивезення товарів та послуг. Вважається, що для країни розвиток експортного потенціалу є основою зовнішньоекономічної діяльності, гарантом економічної безпеки, прискорювачем економічного зростання. Тому керівництво більшості країн світу розуміє необхідність стимулювання експорту. Слід зауважити, що для вирішення цієї проблеми країнам необхідно:

- розробляти законодавчі акти щодо здійснення експортно-імпортних операцій;
- знаходити нові ринки збуту;
- створювати торговельні організації (експортні союзи);
- використовувати способи зниження ризику, пов'язаного зі здійсненням зовнішньоекономічної діяльності.

Крім цього, необхідно створювати наступні системи: контролю за експортом, що дає змогу покращити якість продукції; страхування та фінансування експорту; стимулювання експорту.

Проте варто пам'ятати, що небажаним способом збільшення експорту, який призводить лише до тимчасового зростання, є великі експортні субсидії та зниження внутрішнього попиту. Варто зауважити, що до складу товарного експорту та імпорту не включаються:

- поставки, що здійснюються на безоплатній основі (гуманітарна допомога, дарування);
- вартість транзитних товарів;
- особистий багаж приватних осіб та посилки приватного характеру;
- внески до фонду технічної допомоги ООН (Організації об'єднаних націй) та інших міжнародних організацій.

Джерелами інформації про обсяги експорту та імпорту за певний проміжок часу є дані митної статистики і платіжного балансу країни. Проте існує певна відмінність між ними, а саме: момент обліку і тип ціни. Все це можна подати у вигляді табл.1.

Таблиця.1.

Відмінності між джерелами інформації про обсяги експорту та імпорту

Джерело інформації	Ціна, що використовується для обліку	Момент обліку
Дані митної статистики (торгівельний баланс)	Експорт – ФОБ (ціна товару в країні походження, транспортні та інші витрати до моменту його поставки на борт судна) Імпорт – СІФ (ціна товару в країні походження, витрати з перевезення та страхування)	Перетин державного кордону
Дані платіжного балансу	Експорт та імпорт – ціни ФОБ	Надходження платежів за експорт, здійснення платежів за імпорт

Джерело:[2]

Обсяг експорту та імпорту можна графічно зобразити на. рис.1.

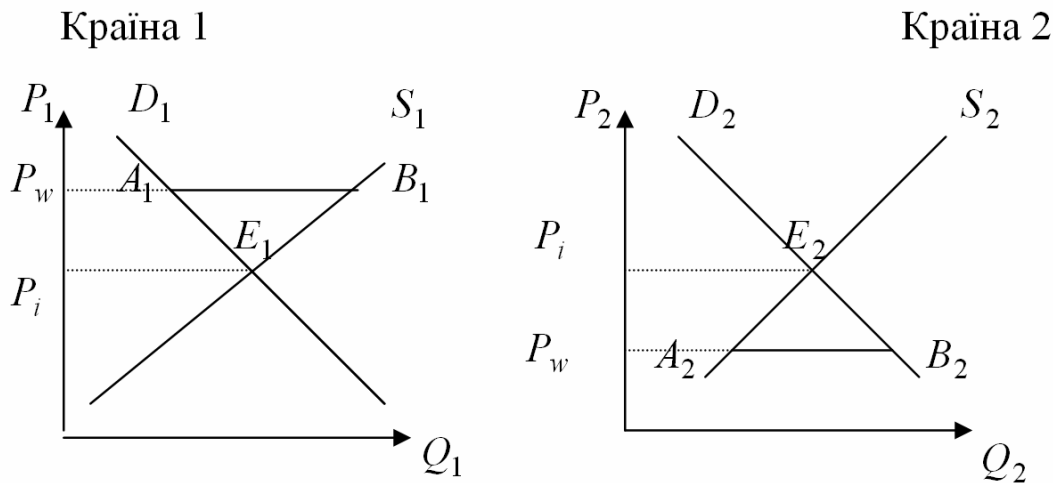

Рис. 1. Графічне зображення експорту та імпорту

Припустимо, що дві країни виробляють та споживають певний товар. Причому D_1 і S_1 та D_2 і S_2 – відповідно попит та пропозиція в першій та другій країні, а Q_1 і Q_2 , P_1 і P_2 – відповідно обсяги виробництва та ціна товару в цих країнах. Ринкова рівновага попиту та пропозиції в першій та другій країнах досягається в точках E_1 , E_2 відповідно, P_w – ціна на світовому ринку, P_i – внутрішня ціна. Оскільки в першій країні $P_i < P_w$, тобто внутрішня ціна менша за світову ціну, то країні вигідніше експортувати продукцію і продавати її за вищими цінами. Отже, відрізок $A_1 - B_1$ – обсяг експорту країни 1. І навпаки, в другій країні $P_i > P_w$, тобто внутрішня ціна вища за світову ціну, тому їй доцільно імпортувати товар. Отже, відрізок $A_2 - B_2$ – обсяг імпорту країни 2.

Обсяги експорту та імпорту є основою для розрахунку інших показників рівня розвитку міжнародної торгівлі.

За торговельною традицією, країною експорту вважається країна призначення товару, а країна імпорту – країна походження товару.

Країною походження товарів може бути країна виробництва, країна відвантаження або країна продажу. Країною призначення товарів може бути країна споживання, країна поставки або країна купівлі.

Варто також наголосити на особливостях експорту та імпорту послуг, зокрема:

- послуга здійснюється без посередників (прямий контакт виробника і споживача послуг);
- регулювання послуг здійснюється всередині країни відповідно до положень внутрішнього законодавства;
- обсяг та вартість послуг значною мірою залежать від складності та науковомісткості товарів;
- послуги захищені державою, що їх виробляє і реалізує.

Крім експорту та імпорту стан міжнародної торгівлі характеризується рядом показників, серед яких варто виділити наступні:

- зовнішньоторговельний баланс – різниця між експортом та імпортом;
- зовнішньоторговельний оборот – сума експорту та імпорту;
- роль країни на світовому ринку – частка експорту країни в світовому експорті;
- умови торгівлі – співвідношення ціни експорту певного виду продукції до ціни імпорту цього виду продукції;
- структура торгівлі, яка поділяється на товарну та географічну, де товарна – це співвідношення між різними групами товарів, а географічна – співвідношення між обсягами торгівлі різних регіонів або груп країн;
- генеральна (загальна торгівля) – зовнішньоторговельний баланс з врахуванням вартості транзитних товарів.

Потрібно також згадати про внутрішньогалузеву торгівлю (intra-industry trade) – експорт та імпорт товарів, що належать до однієї товарної групи. Важливим є визначення індексу внутрішньогалузєвої торгівлі, який для збалансованої та незбалансованої торгівлі визначається по-різному, а саме:

- при збалансованій торгівлі використовують наступний показник:

$$I_i = 1 - \frac{|X_i - M_i|}{X_i + M_i}, i = \overline{1, n}$$

де I_i - індекс внутрішньогалузевої торгівлі i -м видом товару;

n - кількість видів товару;

X_i - абсолютна величина експорту i -го виду товару (або товарної категорії);

M_i - абсолютна величина імпорту i -го виду товару (або товарної категорії).

– при незбалансованій торгівлі використовують наступний показник:

$$I_i = 1 - \frac{\left| \frac{X_i}{X} - \frac{M_i}{M} \right|}{\frac{X_i}{X} + \frac{M_i}{M}}, i = \overline{1, n}$$

де I_i - індекс внутрішньогалузевої торгівлі i -м видом товару;

n - кількість видів товару;

X_i - абсолютна величина експорту i -го виду товару (або товарної категорії);

M_i - абсолютна величина імпорту i -го виду товару (або товарної категорії);

X - загальний експорт країни;

M - загальний імпорт країни.

Крім цього розраховують індекс, що показує відхилення товарної структури країни від структури світового експорту. Це індекс диверсифікації експорту, що показує розбіжності у структурі зовнішньої торгівлі країни. Він розраховується таким чином:

$$S_j = \frac{\sum_{i=1}^l |h_{ij} - h_i|}{2}, j = \overline{1, m} \quad (1)$$

S_j - індекс диверсифікації експорту j -ої країни ;

l - кількість видів товару;

h_{ij} - частка i -го виду товару в загальному експорті j -ої країни;

h_i - частка i -го виду товару в світовому експорті;

m - кількість країн світу.

Слід зауважити, що на основі результатів розрахунку показника (1) не можна говорити, що структура однієї країни краща за іншу.

Обчислюють також індекс чистої торгівлі, який показує рівень перевищення експорту над імпортом або навпаки імпорту над експортом по кожному з товарів або групи товарів:

$$T_i = \frac{X_i - M_i}{X_i + M_i}, i = \overline{1, l}$$

де T_i - показник чистої торгівлі i -м видом товару;

X_i - експорт i -го виду товару;

M_i - імпорт i -го виду товару;

l - кількість видів товарів.

Важливе значення має індекс географічної концентрації експорту (імпорту). Він характеризує стан світового ринку конкретного товару за такими ознаками, як кількість імпортерів чи експортерів, питома вага основного імпортера та експортера. Більше значення даного показника свідчить про меншу кількість експортерів та імпортерів і більшу питому вагу експортера чи імпортера. Індекс географічної концентрації експорту (імпорту) розраховується так :

$$S_i = \sqrt{\sum_{j=1}^k \left(\frac{X_{ij}}{X_i} \right)^2}, \quad i = \overline{1, l}$$

де S_i - індекс географічної концентрації експорту (імпорту) i -го виду товару;

k - кількість країн експортерів (імпортерів);

X_{ij} - обсяг експорту (імпорту) i -го виду товару j -ю країною;

X_i - світовий експорту (імпорту) i -го виду товару;

l - кількість видів товару.

Часто обчислюють фізичний обсяг зовнішньої торгівлі, тобто оцінку експорту чи імпорту товарів у незмінних цінах одного періоду (як правило року) для отримання інформації щодо руху товарної маси без впливу коливання цін. Індекс фізичного обсягу зовнішньої торгівлі визначається таким чином:

$$\gamma_i = \frac{\sum_{i=1}^l q_i^1 \cdot P_i^0}{\sum_{i=1}^l q_i^0 \cdot P_i^0},$$

γ_i - індекс фізичного обсягу зовнішньої торгівлі;

l - кількість видів товару;

q_i^1 - кількість експорту або імпорту i -го виду товару в періоді, що визначається;

P_i^0 - ціна експорту або імпорту товару i -го виду в базисному періоді;

q_i^0 - кількість експорту або імпорту i -го виду товару в базисному періоді.

Отже, показники міжнародної торгівлі відіграють важливу роль в світовій економіці. Вони допомагають визначити рівень розвитку зовнішньоторговельної діяльності, місце та роль країни в світовому торговельному просторі.

Проведене дослідження дає можливість зробити певні висновки.

- Міжнародний торговельний процес є процесом здійснення експортно-імпортних операцій між суб'єктами міжнародних економічних відносин. Експорт та імпорт – одні з найважливіших показників розвитку міжнародної торгівлі, бо вони є основою для розрахунків інших показників.
- Існування факторів, що заважають здійсненню ефективної зовнішньоторговельної політики країн зумовило потребу в стимулюванні експорту.
- Покращення показників розвитку міжнародної торгівлі сприяє зростанню ролі країн на світовій арені.

1. Бураковський І. Міжнародна торгівля та економічний розвиток країн з перехідною економікою.-К., 1998, - 204 с.
2. Економічна енциклопедія: У трьох томах / Редкол.: Мочерний С.В. (відп.ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 846 с.
3. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини. – 4-те вид. – К.: Знання-Прес, 2003. – 406 с.
4. Циганкова Т.М., Петрашко Л.П., Кальченко Т.В. Міжнародна торгівля. – К.:КНЕУ, 2001. – 488 с

THE BASIC PARAMETERS CHARACTERISTIC OF INTERNATIONAL TRADE DEVELOPMENT

M. Vdovyn

Ivan Franko National University of Lviv

It is carried out the analysis of parameters of international trade development, it is proved the necessity of export stimulation and laid stress on peculiarity of export and import services and importance of creation of the export monitoring system and systems of insurance, stimulation and financing of export

Key words: international trade, parameters of international trade development, export, import